

De gode gamle dage ude på landet

Af Karin Lützen

Onsdag den 21. oktober 1959 bragte *Politiken* en kronik af Axel Steensberg. Han var historiker og arkæolog og var samme år blevet professor ved Københavns Universitet i den lærestol, som netop var blevet oprettet i materiel folkekultur. Det var også i 1959, at han deltog i det 14. nordiske folkelivs- og folkemindeforsker møde i Åbo, hvor emnet for foredragene var 'Den gamle bondekulturs opløsning'. Steensberg talte om »*De sidste århundreders ændringer i den danske bondekultur. Årsager og forløb*«, og hans 10 siders oplæg blev trykt i konferencerapporten. Med sans for forskningsformidling indsendte han en forkortet udgave af sit oplæg til *Politiken* og gav kronikken titlen »*Bonderomantik*«.

Både folkemindvidenskab og materiel folkekultur er skabt af nationalromantikken i midten og slutningen af 1800-tallet. Det er altså videnskaber, som er udsprunget af en romantisk interesse for bondekulturen, men som videnskaber har de også måttet forholde sig kritisk til denne romantisering. Det er netop, hvad Steensberg fremhævede i sin kronik, og han indrømmede, at han selv havde haft en tilbøjelighed til at romantisere bondekulturen, men i en god sags tjeneste.

Hvis jeg nu knap 50 år senere skulle forholde mig til fænomenet *Bonderomantik*, ville jeg nok fortælle dets historie på en lidt anden måde og eftersøge de spor, det har afsat på mange områder.

Opfindelsen af traditioner

Det gamle Bondesamfund blev leverandør af traditioner til Det danske Folk, og aldrig er Danmarks få magistre i folkemindvidenskab så meget i mediernes søgelys, som når højtiderne nærmer sig. Som en slags statsansatte ceremonimestre bliver medarbejdere ved Dansk Folkemindesamling anmodet om at forklare, hvordan man »*rigtigt*« skal fejre jul, påske, skt. hans, st. bededagsaften, sende gækkebreve og flette julehjerter.

Festtraditioner kan indgyde en fornemmelse af, at midt i modernitetens hæsblæsende omskiftelser, er der i det mindste én ting, man kan være sikker på, og det er, at man fejrer jul på samme måde, som vore forfædre ude på landet i Nødebo Præstegård. Det kan vi så bare ikke

alligevel, for tradition er et produkt af modernitet. Selv julen, denne den mest traditionsrige af alle højtider, er opfundet af byernes middelklasse i 1800-tallet og stærkt præget af bonderomantik.

Den svenske etnolog Orvar Löfgren skriver, at han som barn ligesom alle andre medieforbrugere hurtigt lærte to ting: julen var bedre før, og den burde desuden helst fejres på landet. Mediernes julebillede fik tidligt en nostalgisk indretning, og i det perspektiv kom nuets jul til at stå for forfladigelse. Allerede i 1920'erne blev der skrevet om »*bjældeklangen som erstattes af hidsig biltuden og forbrugersamfundet som symboliseres af udstillingsdukken i eksklusive kjoler*«. Mod den slags billeder af sammenbrud opstilles i utallige afarter en ægte jul, som blev udformet i to scenarier: svensk bondejul og svensk herregårdsjul. Herved blev forestillingen om traditionsarven underbygget, ikke mindst gennem reklamer, som tidligt begyndte at markedsføre julens varer med en baggrund af landlig nostalgi. I mediernes julereportager er et gennemgående tema således traditionens triumf over det moderne liv¹.

I takt med, at det moderne liv blev udviklet i funkislejligheder og rækkehusvarterer, blev julen i byen invaderet af landsbydrømme. I vindueskarme kørte slæder gennem vat-sne hen mod sognekirken, og på altaner blev juleneg hængt ud til fuglene. For nogle dage blev det moderne laboratoriekøkken omskabt til et bondekøkken med ternede duge, blinkende kobber og buttede husflidslysestager².

Den landlige jul er en opfundet tradition, som synes at have fået utallige tilhængere i hele den vestlige verden. Sjældent har så mange i årets sidste måned været enige om, at julekort med landsbykirken og hestetrukne slæder i hvid sne er noget af det kønneste, man kan se for sine øjne, mens lyden af bjældeklang og kirkeklokker får hjertet til at skælve.

Bonde for en dag

I juletraditioner bliver livet på landet romantiseret en gang om året, men der findes en anden form for bonderomantik, som trives året rundt. I slutningen af 1800-tallet udvikledes en slags »*bonde for en dag*«-længsel. Den kom til udtryk i ønsket om at studere rester fra Det gamle Bondesamfund på særlige museer eller for ligefrem selv at iklæde sig folkedragter og danse folkedanse.

Fremstillinger af bondeliv blev for første gang tilvejebragt ved de store verdensudstillinger, og på udstillingen i Paris i 1867 blev de deltagende lande opfordret til at møde med legemsstore voksdukker iklædt traditionelle dragter fra de forskellige egne af Europa. Det var ønsket, at dragterne dels skulle symbolisere nationale, folkelige værdier, som det ansås

for vigtigt at bevare, dels skulle de tjene som inspiration for den husflid og kunstindustri, som denne del af udstillingen skulle fremme³.

Bernhard Olsen, der var tegner og artistisk direktør for Tivoli i København, blev betaget af disse fremstillinger. Han opildnede mange mennesker ude i landet til at indsamle og indsende genstande til Kunst- og Industriudstillingen i København, som da den åbnede i sommeren 1879 indeholdt adskillige naturtro bondestuer. Der var paneler, lofter, alkover, forhæng, køkkengrej og store dukker iklædt folkedragter. Midt i storbyen kunne udstillingsgæster således gå på besøg i fine bondestuer og lære deres landlige medborgere nærmere at kende.

Efter at udstillingen lukkede, ønskede Bernhard Olsen at udstille hele samlingen af »*den danske Bondestands Fortidsminder*« i et permanent museum. Det blev til Dansk Folkemuseum, som udstillede den ene særprægede bondestue efter den anden⁴. Dette museum kom til at danne forbillede for de utallige egns museer, som i løbet af 1900-tallet blev dannet rundt om i landet, og som alle havde en obligatorisk »befolket« bondestue at fremvise⁵.

Men Bernhard Olsen tog også initiativ til at indsamle forskellige typiske bondegårde, som fra 1901 blev udstillet på det nye Frilandsmuseum. Op igennem 1900-tallet blev der anbragt endnu flere gårde fra forskellige egne af det danske rige, og her kunne byboere så spadsere rundt i virvaret af huse og gå på besøg i et bondeland, som aldrig havde eksisteret i denne udgave.

Frilandsmuseet i Lyngby og senere også landets øvrige frilandsmuseer blev oplagte kulisser for folkedansere i folkedragter. Det var ikke længere tilstrækkeligt blot at betragte genstande fra bondekulturen, nu ville mange også være Bonde-for-en-dag, og i 1901 stiftede de Foreningen til Folkedansens Fremme⁶. Folkedanserne rejste rundt i landet og gav opvisninger, i 1906 deltog de som »*Bønder fra alle Egne af Danmark i deres Nationaldragter*« ved Børnehjælpsdagen, og sammensætningen af folkedans og folkedragt var et skue, der op igennem 1900-tallet tiltrak mange mennesker.

At være bonde for en dag i folkedragt, mens man danser folkedans på Frilandsmuseet eller broderer mønstre fra Hedeboegnen, er en munter form for bonderomantik. Folk klædte sig ikke ud for at slide i det i stald og mark. Det var ikke det historisk korrekte landsbyliv, man ville genopleve, men derimod en evig søndag i det paradisiske bondeland. Man ville være folket, men uden snavset. Når man som beskuer gik på folkemuseum, eller når man som deltager dansede folkedans eller fremstillede husflid, kunne man føle et fællesskab med den nation, man var en del af.

Landboromantik og storbyfjendtlighed

Samtidig med at der opstod denne godmodige interesse for den gamle bondekultur, udviklede der sig i mange lande en mere dyster længsel efter at vende tilbage til landet. Bonderomantikens bondeland har ikke meget med samtidens landbrugsland at gøre, men blev et billede på et organisk, autentisk univers i en verden, som oplevede sig selv som splittet og kunstig. I takt med, at livet på landet blev romantiseret, blev byen fremstillet som fordærvelig, og der udviklede sig det, som den tyske historiker Klaus Bergmann har kaldt »Agrarromantik und Grossstadtfeindschaft«, altså landbrugsromantik og storbyfjendtlighed⁷.

At sætte by og land op som hinandens modsætning er ikke nyt i sig selv⁸. Hvad der er særegent ved 1890'ernes modernitetskritik er, at byen kom til at stå for modernitet, Gesellschaft, ensomhed og kulde, mens landet blev stedet for tradition, Gemeinschaft, samvær og varme.

Byen har altid repræsenteret frihed overfor landlivets stavnsbundet-hed, her kunne man gemme sig i mængden og slippe fri af landsbyens allestedsnærværende overvågning. I tyske lovregler fra 1000-tallet var det bestemt, at »Stadtluft macht frei«. Hvis en livegen formåede at gemme sig i en by i et år og en dag, kunne hans husbond ikke længere gøre krav på ham. Byluften havde gjort ham fri, og den gjorde mange andre fri op igennem de næste århundreder. For modernister kom byen derfor til at stå som et herligt ukendt folkehav, man kunne bade sig i, mens modernitetskritikere netop betragtede byen som det sted, der nedbrød gamle bånd og fællesskaber og efterlod de fra landet indvandrede som ensomme stakler.

I århundredets sidste årti udviklede der sig en længsel efter at forlade den rå by og at »vende tilbage til landet«, at dyrke jorden og at leve af dens afgrøde⁹. Det var ganske vist de færreste, der gjorde alvor af det, men i flere lande blev længslen formidlet i romaner. Her vendte byboere ryggen til byen og drog ud på landet for at virkeliggøre et enkelt og autentisk liv, hvorved den dekadente civilisation ville blive helbredt¹⁰.

Blut und Boden

I Tyskland blev der efter 1. verdenskrig dannet adskillige völkisch-bevægelser, hvis ideologiske tankegods var en lovprisning af livet som agerdyrkende bonde, af folkefællesskabet, af det særligt nationale og af en ædel oldgermansk fortid¹¹.

Völkisch ideologien indlemmede mange bestanddele fra den tyske intellektuelle reaktion mod Oplysningen og den franske revolution. Også romantikerne havde været begejstrede for *das Volk*, men de nye völkische bevægelser adskilte sig ved ikke at være national-romantiske

men derimod national-konservative¹². Derudover blev der tilføjet en helt ny racetænkning, der forherligede den blonde ariske race og foragtede den sortsmudskede jøde.

For flere völkisch-bevægelser var udtrykket Blut und Boden væsentligt. Ordret betyder det blod og jord men kunne forstås som det oldnordiske udtryk odel: den jord, der har været i slægtens eje siden tidernes morgen. Idealet var folkefrihedens bonde, før han blev en adelsmands livegen, og før kapital og handel tilsmudsede landet med deres penge.

Bogstavrimet Blut und Boden blev taget i anvendelse i Tyskland i begyndelsen af 1920'erne, og i 1927 blev det titlen på et tidsskrift¹³. Størst udbredelse fik det, da Walther Darré anvendte det i 1930 som titel på sin bog »*Neuadel aus Blut und Boden*« – et nyt aristokrati af blod og jord. Han tilføjede sine videnskabelige udgivelser en raceteori og en forherligelse af Das Bauertum, bondestanden, som det tyske folks omdrejningspunkt. Darré havde længe været tilhænger af forskellige völkisch-bevægelser, og i 1928 kom han i forbindelse med NSDAP. I 1930 bad Hitler ham om at bevæge landbrugerne til at støtte partiet, og ved nazisternes magtovertagelse i 1933 blev han landbrugsminister¹⁴. At industriel kapitalisme og dens medfølgende urbanisering var skyld i den tyske nations tilbagegang, og at kun en tilbagevenden til jorden kunne standse dette sammenbrud, var en alment udbredt antagelse¹⁵. Når Darré anvendte begrebet Blut und Boden, mente han med blut ikke slægt = familie, men blod = race. Hans opfattelse af Boden er den sædvanlig landbrugsromantiske: bonden er grundlaget for det tyske samfund og ryggraden i den nordiske race. En ny adel dannet af bønder er blot en genoplivning af det gamle landbrugsideal¹⁶. Det er bemærkelsesværdigt, at materialet til drømmen om livet på landet kommer fra den samme skatkiste. Det kan anvendes til forholdsvis uskyldig hjemstavnsromantik, og det kan anvendes til dræbende fascisme.

Hjemstavn

Det sted, hvor man er født og hører hjemme, er ens hjemstavn, og begrebet Hjemstavn har en stærk symbolsk betydning. Før 1800-tallet betød det som regel den fædrene gård, mens udlandet betegnede området uden for ens egen gård. Brødrene Grimm definerede ordet som: gården; egnen hvor man var født eller boede; og endelig som den symbolske betegnelse for den kristne himmelske hjemstavn¹⁷.

Omkring 1890 fik hjemstavnen en særlig lokal betydning, og i mange europæiske lande blomstrede der en interesse for denne hjemstavn frem. Der blev stiftet hjemstavnsforeninger som sammenknyttede mennesker

fra samme hjemegn, og der blev oprettet hjemstavnmuseer, der fortalte om hver egns særegne historie¹⁸.

Men ifølge den amerikanske historiker Alon Confino skal den lokale betydning også opfattes symbolsk. I sin bog »*The Nation as a Local Metaphor*« viser han, hvorledes hjemstavnen både kan betyde hjemby og hjemegn, men også hjemland, det vil sige selve den nation, man tilhører. Confino har især undersøgt den nationale erindring i Tyskland fra 1871 til 1918, det vil sige fra Det tyske Kejserrige udråbes til slutningen af 1. Verdenskrig.

I dette tidsrum bliver Heimat et betydningsfuldt symbol, og det kan både repræsentere et fællesskab, virkeligt eller forestillet, håndgribeligt eller symbolsk. I det kejserlige Tyskland rakte idéen om et Heimat-fællesskab lige fra et lille, håndgribeligt fællesskab af mennesker, som kan mødes ansigt til ansigt, og til et forestillet nationalt fællesskab, der omfattede millioner af mennesker. Hvor man end så sig omkring i Tyskland, lå der et Heimat, som blev den endelige metafor for rødder, for det at føle sig hjemme, og det uanset om det repræsenterede et hjemland, en hjemegn eller en hjemby¹⁹.

På denne måde kan Hjemstavnen og de utallige foreninger og museer, der er oprettet i dens navn, opfattes som en del af 1800-tallets nationsopbygning. Ved at føle et tilknytningsforhold til sin egn gennem at gå på egnsmuseet, spise egnsretter og iklæde sig egnsdragten, kunne man samtidig føle et overordnet tilknytningsforhold til nationen. Bonderomantik blev dermed en del af nationalfølelsen.

Tilbage til naturen

Landet og Naturen er begge det modsatte af Byen, men de er ikke ens. Landet er bondelandet, landbruget, landsbyen, mens Naturen er landskab og frisk luft. På Landet bor bønderne, men i Naturen er der ingen, der bor, bortset fra vilde dyr. Naturen er ikke et sted, man bosætter sig, men et sted, man rekreerer sig. I løbet af 1800-tallet fik naturen en særlig betydning som et rekreativt område. Naturromantik er naturligvis noget andet end bonderomantik, men alligevel vil jeg inddrage det i denne gennemgang af temaer, Steensberg slår an, fordi det har samme rod i en længsel efter noget oprindeligt og autentisk.

Der har også tidligere i historien været natursvømmere, og naturen er ligesom fortiden blevet opfattet som noget særligt autentisk. Hvis man derfor selv opholdt sig i denne autentiske natur, ville noget af dens autenticitet smitte af på en, og man ville vende tilbage til civilisationen som et mere ægte menneske.

Alperne, bjergene, fjeldene blev et trækplaster for de første turiststrømme i midten af 1800-tallet, og dernæst kom det brusende hav. Disse landskaber blev beundret for deres utæmmede vildskab, men samtidig blev de tæmmet med udsigtstårne og vandrestier, bænke og isboder. Det moderne og civiliserede menneske sværmede for det rå og uspolerede, men for at kunne færdes i den vilde natur måtte den tæmmes.

Naturen blev til landskab og udsigt. En storslået udsigt var en rejse værd, men også fin at nyde på postkort eller maleriudstilling. I borgerskabets hjem holdt naturen sit indtog, her blev eksotiske planter drevet frem, og landskabsmalerier prydede væggene. Den ensomme brølende kronhjort ved skovsøen blev et billede på det betagende i at være alene i naturen. Kærligheden til bjergene passede også godt ind i det verdensbillede og den morallære, som voksede frem i den borgerlige kultur. Det er bjerget, bjergpasset, kløften eller den fossende elv, som får førstepladsen i det borgerlige rejsetempel. Dette landskab står ikke bare for det vilde og eksotiske, men også for det ensomme ophøjede, det friske og rene²⁰.

1800-tallets naturromantik bliver i begyndelsen af 1900-tallet afløst af en mere praktisk tilgang til naturen. Et stigende antal byboere vendte »*tilbage til naturen*« snarere end »*tilbage til landet*« især for at undgå bylivets små irritationer. De længtes efter at få kontakt med den naturlige verden og styrede hen imod vildmarken og mod forstadens baghave. Længslen efter en landbrugsfortid spillede ingen rolle i deres tankegang, de forkastede en mytologi, der forherligede mænd, som levede af at dyrke jorden. De var friluftsmennesker og pendlere, der boede i en forstad, men de drømte ikke om at blive bonde-på-ny²¹.

I anden halvdel af 1800-tallet var det borgerskabet, som tog til naturskønne egne af Europa for at vandre og beundre smukke udsigter. I begyndelsen af 1900-tallet blev friluftsliv en fritidsfornøjelse for alle samfundsklasser og især for ungdommen²². Vandre-, spejder- og lejr-sporten var med til at demokratisere adgangen til naturen og at give i tusindvis af især unge mennesker en naturoplevelse.

Disse friluftsmennesker syntes ikke, at moderne teknik og oprindelig natur udelukkede hinanden. De kunne så udmærket fuldstændiggøre hinanden, således at man med automobilets hjælp hurtigt og let kunne bevæge sig af sted, samt at man med tip-top moderne lejrudyd kunne få det bedste ud af turen. Disse tilbage-til-naturen-i-fritiden bevægelser var ikke antimoderne i den forstand, at de helt ville vende det moderne liv ryggen. Det var kun i ferien og på fridage, at man ønskede at være fri som fuglen og smøge storstadskulturen af sig.

Tilbage til det naturlige og autentiske

I begyndelsen af 1900-tallet opstod der tillige et utal af bevægelser, som ikke drømte om »De gode gamle Dage« som en konkret tid, hvor man dansede folkedans og gik i folkedragt. De drømte i stedet om at virkeliggøre den oprindelige, paradisiske utilstand, hvor man levede af mælk og honning i pagt med naturen. Inspirationen hertil blev hentet i paradiset og i fremmede kulturer, og drivkraften var ofte den kulturkritik, der samtidig kunne få mere dystre udtryk²³.

På tysk er disse bevægelser blevet sammenfattet med udtrykket »Lebensreform«, hvilket vil sige, at det var en reform af selve livsførelsen. Man ville leve det enkle liv, det naturlige liv, og ikke fordi man ville flygte fra det moderne. Det var snarere, fordi man stræbte efter at overvinde de negative følger af det moderne og derved virkeliggøre en anden og bedre modernitet²⁴.

Nøglebegreberne for Lebensreform var: ægthed, enkelhed, sandhed, renhed, hellighed, klarhed, skønhed og især naturlighed²⁵. Denne reform af livsførelsen omfattede så godt som alle sider af livet, og det er en reform, som er fortsat lige siden. I nogle årtier har tilhængerne været få og er blevet betragtet som særlinge, men især efter, at 1960'ernes hippier tog mange af idéerne op igen, er de blevet vidt udbredt. Længslen efter det naturlige liv synes at være modernitetens følgesvend, og romantikkens forsøg på at genfortrylle den rationelle verden bliver virkeliggjort i disse retninger.

Men nu har jeg selvfølgelig bevæget mig langt væk fra Steensbergs »Bonderomantik«. Så vidt jeg kan se, har vi dog samme pointe, nemlig at det for en kulturforsker er vigtigt at se på, hvordan forestillinger om det autentiske liv ude på landet er blevet konstrueret. Samtidig bør man også udvise barmhjertighed med sådanne forestillinger og forstå den funktion, de kan have som en drøm om en bedre verden.

Noter

1 Löfgren 1991: 87-88. 2 Löfgren 1991: 89. 3 Stoklund 2003: 50; 193-194. 4 Rasmussen 2006. 5 Stoklund 1997: 39. 6 Otterstrøm 1946. 7 Bergmann 1970. 8 Williams 1973. 9 Marsh 1982. 10 Zimmermann 1975: 94-99. 11 Puschner 2001. 12 Stackelberg 1981: 4-5. 13 Bramwell 1985: 55. 14 Bergmann 1970: 297-314; Corni 1990: 21-23. 15 Lovin 1967: 281. 16 Lovin 1967: 283. 17 Confino 1997: 127. 18 Appelgate 1991; Storm 2003. 19 Confino 1997: 126. 20 Löfgren 1979: 53-56. 21 Schmitt 1969: 3-4. 22 Eichberg et al. 1986. 23 Hepp 1987; Rohkrämer 1999. 24 Rohkrämer 2001: 71. 25 Buchholz 2001: 41-43.

Litteratur

- Appelgate, Celia 1991: »Localism and the German bourgeoisie: the 'Heimat' movement in the Rhenish Palatine before 1914«, i David Blackbourn & Richard Evans (red.): *The German Bourgeoisie*, s. 224-254. Routledge, London.
- Bergmann, Klaus 1970: *Agrarromantik und Grossstadtfeindschaft*. Marburger Abhandlungen zur Politischen Wissenschaft, Band 20. Verlag Anton Hain, Meisenheim am Glan.
- Bramwell, Anna 1985: *Blood and Soil. Richard Walther Darré and Hitler's 'Green Party'*. The Kensal Press, Bourne End.
- Buchholz, Kai et al. (red.) 2001: *Die Lebensreform. Entwürfe zur Neugestaltung von Leben und Kunst um 1900*. Band I & II. Verlag Häusser, Darmstadt.
- Buchholz, Kai 2001: »Begriffliche Leitmotive der Lebensreform«, i Buchholz et al.: I, s. 41-43.
- Confino, Alon 1997: *The Nation as a Local Metaphor. Württemberg, Imperial Germany, and National Memory, 1871-1918*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Corni, Gustavo 1990: *Hitler and the Peasants. Agrarian Policy of the Third Reich, 1930-1939*. Berg, New York.
- Eichberg, Henning & Ejgil Jespersen 1986: *De grønne bølger. Træk af natur- og friluftslivets historie*. Forlaget Bavnebanke, Gerlev Idrætshøjskole.
- Hepp, Corona 1987: *Avantgarde. Moderne Kunst, Kulturkritik und Reformbewegungen nach der Jahrhundertwende*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
- Lovin, Clifford R. 1967: »Blut Und Boden: The Ideological Basis of the Nazi Agricultural Program«, i *Journal of the History of Ideas*, 28(2), s. 279-288.
- Löfgren, Orvar 1979: »Känslans förvandling: Tiden, naturen och hemmet i den borgerliga kulturen«, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren: *Den kultiverade människan*, s. 19-130. Liber Förlag, Malmö.
- Löfgren, Orvar 1991: »Drömmen om den perfekta julen. Store julträdet och andra traditioner«, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren (red.): *Svenska vanor och ovanor*, s. 79-99. Natur och Kultur, Stockholm.
- Marsh, Jan 1982: *Back to the Land. The Pastoral Impulse in England, from 1880 to 1914*. Quartet Books, London.
- Otterstrøm, C.V. 1946: »Foreningen til Folkedansens Fremme. Træk af dens Historie og Virke«, i Ralph Holm & Klavs Vedel (red.): *Folkedansen i Danmark*, s. 323-340. Forlaget Vort Land, København.
- Puschner, Uwe 2001: *Die völkische Bewegung im wilhelminischen Kaiserreich. Sprache – Rasse – Religion*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Rasmussen, Holger 2006: »Dansk Folkemuseum – fra Panoptikonbygningen over Kunstindustrimuseets loft til Prinsens Palæ«, i *Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, s. 5-29.
- Rohkrämer, Thomas 1999: *Eine andere Moderne? Zivilisationskritik, Natur und Technik in Deutschland, 1880-1933*. Ferdinand Schöningh, Paderborn.
- Rohkrämer, Thomas 2001: »Lebensreform als Reaktion auf den technisch-zivilisatorischen Prozess«, i Buchholz et al.: I, s. 71-73.
- Schmitt, Peter J. 1969: *Back to Nature. The Arcadian Myth in Urban America*. Oxford University Press, New York.

- Stackelberg, Roderick 1981: *Idealism Debased. From 'völkisch' Ideology to National Socialism*. The Kent State University Press, Kent.
- Steensberg, Axel 1959: »De sidste århundreders ændringer i den danske bondekultur«, i *Den gamle bondekulturens opløsning*. Foredrag och diskussioner vid fjortonde nordiska folklivs- och folkminnesforskaarmötet i Åbo, s. 56-66.
- Stoklund, Bjarne 1997: »Etnologien, folkemuseerne og kampen om de nationale symboler«, i *Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, s. 32-51.
- Stoklund, Bjarne 2003: *Tingenes kulturhistorie. Etnologiske studier i den materielle kultur*. Museum Tusulanums Forlag, København.
- Storm, Eric 2003: »Regionalism in History, 1890-1945: The Cultural Approach«, i *European History Quarterly*, 33(2), s. 251-265.
- Williams, Raymond 1973: *The Country and the City*. Chatto & Windus, London.
- Zimmermann, Peter 1975: *Der Bauernroman. Antifeudalismus, Konservatismus, Faschismus*. J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.

Summary

The good old days out in the countryside

The article by Axel Steensberg from 1959 with the title »Bonderomantik« (Rural romanticism) is based on his lecture at the 14th Nordic Folklife and Folklore Researchers' Meeting the same year. In his article Steensberg emphasized that the disciplines of folklife and material folk culture were both created by National Romanticism in the middle and at the end of the nineteenth century. They are in other words fields of research that originated in a romantic interest in peasant culture, but as scholarly disciplines they have also had to relate critically to this romanticization, which is precisely what he did in this article.

In her essay Karin Lützen deals further with this issue and draws on recent research to elucidate subjects such as the invention of traditions; exhibitions of peasant life; the contrasting and pairing of rural romanticism with hostility to the city; the extreme form of rural romanticism as expressed in idea of *Blut und Boden*; the invention of the concept of *Heimat* and finally back-to-nature and back-to-authenticity movements.

Livets afslutning

Ebba Sophie blev den sidste i sin generation. Hun døde 30. januar 2000 næsten 92 år gammel, men bliver stadig mindet af familien.